

Òganizasyon Nasyon Zini

Ansanmasanm

Déklawasyon Òganizasyon Nasyon Zini asou Dwa Moun Endjini

Déklawasyon Dwa Moun Endjini (dokouman A/61/L.67) twapé adòpté ek an bidim vwa 143 an favè, 4 kont ek 11 absan, mi kon sa:

An favè: Afghanistan, Albania, Algeria, Andorra, Angola, Antigua and Barbuda, Argentina, Armenia, Austria, Bahamas, Bahrain, Barbados, Belarus, Belgium, Belize, Benin, Bolivia, Bosnia and Herzegovina, Botswana, Brazil, Brunei Darussalam, Bulgaria, Burkina Faso, Cambodia, Cameroon, Cape Verde, Central African Republic, Chile, China, Comoros, Congo, Costa Rica, Croatia, Cuba, Cyprus, Czech Republic, Democratic People's Republic of Korea, Democratic Republic of the Congo, Denmark, Djibouti, Dominica, Dominican Republic, Ecuador, Egypt, El Salvador, Estonia, Finland, France, Gabon, Germany, Ghana, Greece, Guatemala, Guinea, Guyana, Haiti, Honduras, Hungary, Iceland, India, Indonesia, Iran, Iraq, Ireland, Italy, Jamaica, Japan, Jordan, Kazakhstan, Kuwait, Lao People's Democratic Republic, Latvia, Lebanon, Lesotho, Liberia, Libya, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Madagascar, Malawi, Malaysia, Maldives, Mali, Malta, Mauritius, Mexico, Micronesia (Federated States of), Moldova, Monaco, Mongolia, Mozambique, Myanmar, Namibia, Nepal, Netherlands, Nicaragua, Niger, Norway, Oman, Pakistan, Panama, Paraguay, Peru, Philippines, Poland, Portugal, Qatar, Republic of Korea, **Saint Lucia**, Saint Vincent and the Grenadines, San Marino, Saudi Arabia, Senegal, Serbia, Sierra Leone, Singapore, Slovakia, Slovenia, South Africa, Spain, Sri Lanka, Sudan, Suriname, Swaziland, Sweden, Switzerland, Syria, Thailand, The former Yugoslav Republic of Macedonia, Timor-Leste, Trinidad and Tobago, Tunisia, Turkey, United Arab Emirates, United Kingdom, United Republic of Tanzania, Uruguay, Venezuela, Viet Nam, Yemen, Zambia, Zimbabwe.

Kont: Australia, Canada, New Zealand, United States.

Wèsté an silans: Azerbaijan, Bangladesh, Bhutan, Burundi, Colombia, Georgia, Kenya, Nigeria, Russian Federation, Samoa, Ukraine.

Absan: Chad, Côte d'Ivoire, Equatorial Guinea, Eritrea, Ethiopia, Fiji, Gambia, Grenada, Guinea-Bissau, Israel, Kiribati, Kyrgyzstan, Marshall Islands, Mauritania, Montenegro, Morocco, Nauru, Palau, Papua New Guinea, Romania, Rwanda, Saint Kitts and Nevis, Sao Tome and Principe, Seychelles, Solomon Islands, Somalia, Tajikistan, Togo, Tonga, Turkmenistan, Tuvalu, Uganda, Uzbekistan, Vanuatu.

Déklawasyon Òganizasyon Nasyon Zini asou Dwa Moun Endjini

Adòpté 13 Sèptanm 2007 padan swasant-enyen Ansanmansanm Òganizasyon Nasyon Zini

Ansanmasanm-lan;

Anba lopsyon dakò ek pwensip Konstitouyon Òganizasyon Nasyon Zini, ek lonè bò tout Èta pou fè tout sa yo oblidjé fè enba Konstitouyon-an;

Nou di moun endjini asou menm baz ek lézòt, a menm lè-a wèkògnizé dwa boulpèp-la diféwan, yo konsidéwé koy-yo diféwan, ek wèspé;

Nou di ankò boulpèp-la ka sipòté tout fasad viv ek kilti, ki potomitan entèwè-yo;

Nou di asou sa tout pwensip, lawèllidé ek pwati ki bazé asou enben ka pousé douvan la ni moun ki anho lézòt anékoz koté yo fèt, was, wilizsyon, èfnisité enben diféwans kiltiwèl, sé wasis, san fòs siyentifik, mantimantè, abonminasyon ek vakabonnadjen;

Nou ka di asou sa moun endjini sipozé eskwimé ko-yo san diskwiminasyon;

Nou konsené moun endjini dja soufè diskwiminasyon dépi tan naninana anékòz kolonizasyon ek vol popyète-yo, ki anpéché yo eskwimé dwa-yo, anpatikyalman dwa pou dévèloppé asou ko-yo menm;

Nou wèkògnizé la ni an nisisité pou wèspèkté ek pou pousé douvan dwa ayèl moun endjini ki bazé an sistenm politik-yo, sistenm ékonnonmik-yo ek zafè sosiyal-yo, an kilti-yo, twadisyon spiwitwèl, istwa ek kwayans-yo, anpatikyalman dwa popyète ek wésous-yo;

Nou wèkonizé ankò la ni a bidinm nisisité pou wèspèkté ek pou pousé douvan dwa Moun Endjini ki gwifé an tout dakò, tout agwéman ek lézot wandjman épi sé Èta-a;

Nou byen kontan Moun Endjini ka ògannizé koy-yo toupatou pou pousé zafè politik, ékonnonmik ek zafèkabé-yo pou ekstèminé tout mòd diskwiminasyon ek maltwètman;

Nou asiwé si moun endjini kontwòlé dévèloppman ki ka afèkté popyète ek wésous-yo; sa kay bay enstitouyon-yo, kilti-yo ek twadisyon-yo, balan ek pousé douvan dévèloppman-yo an mannyè yo vlé;

Nou wèkògnizé wèspé pou kwayans, kiltie ek twadisyon endjini sa sipòté dévèloppman boukantadj ek égal, ek potédjé lanviwanman-an;

Nou kontinyé di lè popyéète-moun endjini wèsté dézanmé sa kay wézoulta an lapé, pogwé ékonnonmik ek zafèkabé ek wilasyon kòdyal anpami mountoupatou;

Nou wèkògnizé anpatikyalman dwa fanmi endjini ek kabé-yo, kontinyé tjébé fòs wèspensibilité-yo pou kondwi zafan-yo ek pou wèspèkté dwa sé zanfan-an;

Nou konsidiwé dwa ki gwifé an tout dakò, tout agwéman ek lézòt wandjman ant sé Èta-a ek Moun Endjini, délè sé zafè, entéwé, wèspensibilité ek kawakté péyi toupatou;

Nou konsidiwé ankò tout dakò, tout agwéman ek lézòt wandjman ek sa yo ka wépwezanté sé an fondòk pou enkouwadjé wilasyon ant sé Èta-a ek Moun Endjini;

Nou aksèpté Konstitouyon Òganizasyon Nasyon Zini, Potokòldakò Dwa Ékonnonmik, Sosiyal ek Kiltiwèl ek Potokòldakò Dwa Zafèkabé ek Politik ek Dékléwasyon Vienna ek Pogwanm

Djoubaké, déklawé dwa-pou-ditèminé mountoupatou koté yo sa pousé douvan lawèllidé politik, ékononmik, zafèkabé ek kiltiwèl, fondannatal;

Nou wikonnèt pyèsou pé pa sèvi anyen an Déklawasyon-an pou anpéché mountoupatou twapé dwa-pou-ditèminasyon anba lwa-toupatou;

Nou asiwé lé dwa Moun Endjini an Déklawasyon-an twapé wèkognizé, sa kay enkouwadjé wilasyon kòdiyal ant sé Éta-a ek Moun Endjini, bazé asou pensip djistis, démokwasi, wèspé pou dwa mountoupatou, san diskwiminasyon ek an bon volonté;

Nou enkouwadjé tout Éta pou wèspèkté ek adopté tout obligasyon-yo pou potédjé Moun Endjini anba lwa-toupatou, an patikyalman dwa mountoupatou èvèk diskou ek kopowasyon épi moun i ka konsené;

Nou kontinyé di Òganizasyon Nasyon Zini ni an wòl byen potalan pou pousé douvan ek potédjé dwa Moun Endjini;

Nou kwè Déklawasyon-an sé an zouti pou enkouwadjé wèkognizasyon, pousé douvan ek pou potédjé dwa Moun Endjini andidan sistenm Òganizasyon Nasyon Zini;

Nou wèkognizé ek tèté timoun endjini an tit san diskwiminasyon pou tout dwa mountoupatou ek Moun Endjini ni Dwa-kabé ki nésésè pou èkzistans-yo, potédjé koy-yo ek kontinyé kon a pèp;

Nou wèkognizé ankò sitiwasyon Moun Endjini diféwan oliwon late-a ek i nésésè pou konsidiwé diféwans djyogwafik, istowik ek kiltiwèl an sé péyi-a;

Nou Déklawé ofontjè-nou Déklawasyon Òganizasyon Nasyon Zini asou Dwa Moun Endjini kon an pogwé fondannatal pou touvé en wilasyon koudmen ek wèspé;

Pawòl 1

Moun Endjini kon an kabé oben kon an timoun ni dwa pou satisfè koy-yo an tout dwatoupatou ek lavidway anba lopsyon Konstitousyon Òganizasyon Nasyon Zini, ek Déklawasyon Dwa Pèp-toupatou ek lwa dwa-pèp-toupatou.

Pawòl 2

Moun Edjini ek timoun lib ek égal épi tout lézòt moun ek timoun ek ni dwa san diskwiminasyon an manifèstasyon dwa-yo, an patikyalman dwa owidjinn ek identité-yo.

Pawòl 3

Moun Edjini ni dwa-pou-ditèminé. Épi dwa sala, yo sa san twakasman ditèminé zafè politik-yo, zafè ékonomik-yo ek zafèkabé-yo.

Pawòl 4

Lè Moun Edjini ka manifèsté dwa-pou-ditèminé, yo ni dwa pou dékatman oben gouvèdman-kabé; sa pou di, an zafèkabé-yo, osi pou finansé sa.

Pawòl 5

Moun Edjini ni dwa pou potédjé ek bay zafè politik, djistis, ékonomik ek zafèkabé-yo balan; a menmlè-a yo ni dwa pou patisipé san twakasman, si yo disidé an zafè politik, ékonomik, sosiyal ek kiltiwèl Éta-a.

Pawòl 6

Tout Moun Endjini ni dwa-identité-nasyonal.

Pawòl 7

1. Timoun Endjini ni dwa-lavi, dwa-kò'w, dwa pou lib ek dwa potédjé koy-yo.
2. Moun Endjini kon moun ki diféwan, ni dwa-kabé pou viv an lapé, ek pé pa soufè djenosid oben vyolans, osi pé pa twapé dékloché hòd kabé-yo ek fòsé échéwé adan an lòt gwoup.

Pawòl 8

1. Moun Endjini ek timoun ni dwa pa pou twapé fòs mélandjé oben pè détwi kilti-yo.
2. Sé Éta-a ni pou èstalé sistenm ki kay anpéché ek kowidjé:
  - (a) Népòt ak ki pé afèkté yo kon a pèp, oben zafèkabé-yo ek idenntité-yo;
  - (b) Népòt ak ki pé fè yo pèd téwen, gwantéwen oben lézòt wésous-yo;
  - (c) Népòt mòd ki pé fòsé yo échéwé dòt plas, oben ki pé afèkté dwa-yo;
  - (d) Népòt mòd fòs mélandjé oben entigwasyon.
  - (e) Népòt mòd bavadé ki pé enkouwadjé wasiszenm ek diskwiminasyon kont yo.

Pawòl 9

Moun Endjini ek timoun ni dwa pou assosiyété andidan an kabé oben an nasyon, anba lopsyon wèg zafèkabé-a oben zafè nasyon-an. Lè sa fèt, yo pé pa twapé diskwimné.

Pawòl 10

Moun Endjini pé pa twapé fòsé hòd téwen oben gwantéwen -yo. Yo pé pa twapé dépozé adan an dòt plas avan yo dakò, san fòsé, konnèt andavans ek patisipasyon antotal, apwé yo menm dakò asou mòd lanmann, ek si i posib pou yo witounen ko yo sòti.

Pawòl 11

1. Moun Endjini ni dwa pou pwatiké ek witounen an zafèkabé-yo. Sa pou di, dwa pou sipòté, potidjé ek dévèlo pé manifèstasyon nanninannan, djòdidjou ek tan pou vini, kilti, plas akyòlodji, plas istowik, imadj, envansyon, séyans, tèknolodji, manifèstasyon ek ékwiti.
2. Sé Éta-a ni pou fè tout sa i pé pou kowidjé ek mété sistenm an plas ki pé witounen bagay manyè i té yé épi sipò Moun Endjini, fèt èvèk wèspé pou zafè kiltiwèl-yo, popyété katjil, wilizyon ek sakwé, ki twapé tiwé san dwa-yo kont pwensip san fosé, konnèt, andavans ek patisipasyon antotal oben kont lwa-yo, zafèkabé-yo.

Pawòl 12

1. Moun Endjini ni dwa pou eskwimné, viv, dévèlo pé ek pou apwann zafèkabé-yo, twadisyon sakwé ek wilizyon, pwatik-yo ek séyans-yo; dwa pou sipòté, potidjé, ek pou antwé an pwivé andidan téwen sakwé ek kiltiwèl-yo; dwa pou sèvi ek kontwolé imadj sakwé-yo; ek dwa pou witounen kadav ayèl-yo.
2. Sé Éta-a kay enkouwadjé pou antwé asou ek oben witounen sé imadj sakwé-a ek sé kadav ayèl-la yo ka tjenbé adan an mòd ki dwèt, san kokomakak ek bidim mòd dévèlo pé èvèk sipò sé Moun Endjini-an i ka konsené.

Pawòl 13

1. Moun Endjini ni dwa pou bay-balan, sèvi, dévèlo pé ek apwan djenenwasyon an tan pou vini, istwa-yo, langadj-yo, twadisyon owal- yo, kwayans-yo, sistenm alfabètizasyon-yo ek ékwiti-yo, ek pou nonmen ek pou tjébé non pou kabé-yo, plas-yo ek moun-yo.
2. Sé Éta-a kay ni pou adòpté bidim wèg pou asiwé dwa sala twapé potédjé, ek anplis pou asiwé Moun Endjini sa konpwann ek lézòt konpwann-yo an zafè politik, lwa ek administwasyon, ek koté i nésèsè mòd mofwazé oben lézòt mòd ki aksèptab.

Pawòl 14

1. Moun Endjini ni dwa pou èstalé ek kontwolé sistenm édikasyon-yo ek enstitousyon édikasyon ki ka apwan an langdjaz-yo, adan an mòd ki ka swiv lawèllidé-yo an mannyè yo ka fè lékòl.
2. Timoun endjini an patikyalman zanfan, ni dwa pou twapé tout édikasyon Éta-a ka bay, san diskwiminyasyon.
3. Sé Eata-a ni pou, an kopowasyon épi Moun Endjini pwan bidim wèg pou asiwé timoun an patikyalman zanfan, sa ki ka wèsté dòwò kabé-yo osi, pou ni lokazyon lè i posib, pou apwan an kilti-yo ek an langdjaz-yo.

Pawòl 15

1. Sé Éta-a ni dwa pou valè èksèpsyonal èk diféwan mòd kilti-yo, twadisyon-yo, istwa-yo ek bwizen-yo ki ni pou bazé adan édikasyon ek enfomasyon piblik.
2. Sé Éta-a ni pou pwan bidim mòd an konféwans ek Moun Endjini i ka konsené pou lit kont hayi ek éfisi diskwiminyasyon ek pou pousé douvan lawèllidé viv kantankant, bon wilasyon anpami Moun Endjini ek lézòt gwoup an sosiyété-a.

Pawòl 16

1. Moun Endjini ni dwa pou èstalé baylavwa-yo menm an langadj-yo ek pou ni dwa pou sèvi tout lézòt baylavwa san diskwiminyasyon.
2. Sé Éta-a ni pou pwan bidim mòd pou asiwé baylavwa-yo pousé douvan diféwan mòd kilti Moun Endjini. Sé Éta-a sipozé enkouwadjé baylavwa pwivé pou pousé douvan diféwan mòd kilti Moun Endjini san pwédjidjé pou asiwé yo èskwimé san bab.

Pawòl 17

1. Timoun endjini ek lézòt moun ni dwa pou twapé tout dwa ki èstalé anba dwa djoubaké toupatou ek dwa djoubaké an péyi-yo menm.
2. Sé Éta-a an konféwans ek kopowasyon épi Moun Endjini ni pou mété wèg an plas pou potédjé zanfan endjini hòd sistenm masifè oben népòt djoubak ki dandjéwé, oben pé anpéché yo alé lékòl, oben ki pé afèkté santé-yo, koy-yo, kabish-yo, zafè sakwé-yo, mès-yo oben dévèlòpman kabé-yo, an konsidiwasyon sitiwasyon kòté lézòt pé pwan lavantadj asou yo ek potalans édikasyon pou bay yo fòs.
3. Timoun endjini ni dwa pa pou twapé fòsé anba kondisyon ki ka diskwiminé an djoubak-yo; sa pou di, kondisyon employé oben sale-yo.

Pawòl 18

Moun Endjini ni dwa pou patisipé anba lòpsyon wépwézanntè-yo menm chézi an népòt disizyon asou népòt baygay ki kay afèkté yo, osi pou sipòté ek dévèlòpé enstitousyon-yo ki ka pwan sé disizyon-an.

Pawòl 19

Sé Éta-a ni pou twapé konsèy ek kopowé an bon vonlonté epi Moun Endjini i ka konsené anba lòpsyon enstitousyon yo menm chézi pou twapé dakò-yo san fòsé, konnèt andavans ek patisipasyon antotal, avan yo adòpté ek apliké népòt lwa oben disizyon ki pé afèkté yo.

Pawòl 20

1. Moun Endjini ni dwa pou sipòté ek dévèlòpé mòd zafè politik-yo, mòd zafè ékonnonmik-yo ek mòd zafèkabé-yo oben enstitousyon-yo pou twapé bennifis an mannyè yo ka sipòté koy-yo ek an mannyè yo ka pousé douvan dévèlòpman-yo, ek pou patisipé an tout lézòt aktivité twadisyonal ek dòt aktivité ékonomik, san twakasan.
2. Moun Endjini ki touvé anpéché satisfè koy-yo an mannyè yo ka sipòté ek dévèlòpé koy-yo ni pouvwa pou twapé kouwadjanman ki djis ek dwèt.

Pawòl 21

1. Moun Endjini ni dwa pou ògmanté zafè ékonnonmik-yo èk zafèkabé-yo, san diskwiminyasyon; sa pou di, an édikasyon, djoubak, apwannè ek pli-apwann, abitasyon, pwòpté, santé ek akoshman.
2. Sé Éta-a ni pou pwan bidim mannyè ek lè i nésésè mannyè èksèpsiyonal pou asiwé kondisyon zafè ékonomik-yo ek zafèkabé-yo kontinyé ògmanté. I kay nésésè pou potidjé dwa ek bwizen gwan moun endjini, famn endjini, zanfan endjini, tizanfan endjini ek moun endjini ki dézab.

Pawòl 22

1. An aplikasyon déklawasyon-an, i kay nésésè pou wèkògnizé dwa ek bwizen èksèpsiyonal bwizen gwan moun endjini, famn endjini, zanfan endjini, tizanfan endjini ek moun endjini ki dézab.
2. Sé Éta-a kay fè an kolabawasyon èvèk Moun Endjini pou asiwé famn endjini ek zanfan endjini twapé potédjé ek asiwans dwa-yo kont tout kalité vyolans ek diskwiminyasyon.

Pawòl 23

Moun Endjini ni dwa pou détèminé ek dévèloppé mòd ek mannyè pou èskwimné dwa dévèloppman-yo. En patikyalman, Moun Endjini ni dwa pou patisipé an dévèloppman ki kay afèkté yo; sa pou di, an santé, abitasyon ek dòt zafè ékonomik ek dévèloppman kabé-yo ek pou kondwi tout sé pwogwanm-lan andba enstitousyon tjwa-yo.

Pawòl 24

1. Moun Endjini ni dwa pou sèvi mèdsinn twadisyonal-yo, an sipò santé-yo; sa pou di, konsèvasyon mèdsinn plan-yo, zannimo-yo ek wésous-yo. Timoun endjini ni dwa pou antwé san diskwiminyasyon pou twapé bennifis tout sèvis sosiyal ek santé.
2. Timoun endjini ni dwa pou twapé pli ho valè santé koy-yo ek kabish-yo. Sé Éta-a ni pou fè tout sa i pé pou fè dwa-a éfèktif.

Pawòl 25

Moun Endjini ni dwa pou sipòté ek pousé douvan wilasyon sakwé-yo yo ni èvèk tout popyété-yo ki té sa yo dépi tan nanninannan, osi okoupé ek sèvi ek pou twansmèt dwa-a pou bennifis tout ling djenenwasyon-yo, an tan pou vini. Sa pou di, tout téwen, gwantéwen, dlo, lanmè ek lézòt wésous.

Pawòl 26

1. Moun Endjini ni dwa tout popyété-yo ki té sa yo dépi tan nanninannan, osi okoupé, sèvi oben achté.
2. Moun Endjini ni dwa pouvwa pou sèvi, dévèloppé, ek kontwolé tout popyété-yo; sa pou di, tout téwen, gwantéwen, ek lézòt wésous, ki vini sa yo annékòz dwapouvwa nanninannan, oben òkoupasyon nanninannan oben sèvi, osi lézòt yo ni dwapouvwa pou.
3. Sé Éta-a kay fè'y lwa pou wèkògnizé ek potédjé dwa-a pou tout sé téwen-an, gwantéwen-an ek wésous-la. Wèkògnizasyon sa la ni pou fèt adan an mannyè ki ka wèspèkté dwakabé-yo; sa pou di, labitid-yo, twadisyonal-yo ek téwen-yo, osi lézòt yo ni dwapouvwa pou.

Pawòl 27

Sé Éta-a ni pou èstalé ek apliké an kolabawasyon èvèk Moun Endjini i ka konsené, an posisis ki dwèt, endépendan, san pwédjidjé, klè ek san kokomakak ki ka wèkògnizé dwakabé-yo; sa pou di lwa-yo, twadisyonal-yo, pwatik-yo, mòd yo ka okoupé téwen-yo, pou wèkògnizé ek pou djidjé dwa Moun Endjini and téwen-yo, gwantéwen-yo ek lézòt wésous-yo, osi sa ki té sa yo dépi tan nanninannan, okoupé oben sèvi. Moun Endjini kay ni dwa pou patisipé an posisis-la.

Pawòl 28

1. Moun Endjini ni dwa twapé zafè-yo kowidjé adan an mannyè ki ni lanmann oben lè sa pa posib, yo ni pou twapé an échandj wimèt ki djis, kodyal ek menm valè pou téwen-yo, gwantéwen-yo ek tout wésous-yo ki té sa yo dépi tan nanninannan, osi okoupé oben sèvi, ki twapé sézi, pwan, okoupé, sèvi oben donmadjé san konsidiwasyon sanfòsé, konnèt andavans ek patisipasyon antotal yo.
2. Si sé moun-lan i ka konsené dakò, wimèt-la kay ni pou téwen, gwantéwen ek lézòt wésous ki an menm valè, an menm kalité, an menm gwandè ek an menm kantité ek ni tit legal oben ladjan kon pèyman oben dèt kowidjé.

Pawòl 29

1. Moun Endjini ni dwa pou konsèvé ek potédjé lanviwonman ek kapasité téwen-yo, gwantéwen-yo ek lézòt wésous-yo. Sé Éta-a kay établi ek pousé douvan pwogwanm ki kay bay Moun Endjini asistans pou fè sa, san diskwiminyon.
2. Sé Éta-a ni pou pwan bidim mannyè pou asiwé pyès matwiyo dandjéwé pa twapé dépozé asou téwen oben gwantéwen Moun Endjini san, sanfòsé, konnèt andavans ek patisipasyon antotal yo.
3. Sé Éta-a kay kon i nésésè, osi pwan bidim mannyè pou asiwé pwogwanm pou djétézyé, sipòté ek bay sé Moun Endjini-an souladjman ki twapé afèkté bò sé matwiyo dandjéwé-a, kon dévèloppé ek apliké bò menm sé moun-lan.

Pawòl 30

- Èkzasis militè pé pa fèt asou téwen oben gwantéwen Moun Endjini si sa pa an antéwé boulpèp-la oben an dakò sanfòsé, oben an démann hòd sé Moun Endjini-an i ka konsené.
2. Sé Éta-a kay ni pou fè bidim èfò pou twapé an dakò èvèk wépwézanntè sé Moun Endjini-an i ka konsené, adan an mannyè ki aksèptab avan yo pé sèvi téwen-yo oben gwantéwen-yo pou fè èkzasis militè.

Pawòl 31

1. Moun Endjini ni dwa pou sipòté, kontwolé, potidjé èk dévèloppé zafèkabé-yo; sa pou di, kilti-yo, kwayans kilti-yo ek pwatik-yo, osi aplikasyon séyans-yo, tèknolòdji-yo ek kilti-yo, osi wésous djennètik-yo, gwenn, mèdsinn, konpwannn-yo an owidjinn plan ek zannimo, twadisyon owal, ékwiti, envansyon, djwé, djwé ansen, ek manifèstasyon. Yo ni osi pou sipòté, kontwolé, potédjé ek dévèloppé popyété kilti, asou sé éwitadj kilti-a, kwayans-la ek manifèstasyon kwayans-la.
2. Sé Éta-a an kolabawasyon èvèk Moun Endjini ni pou fè bidim èfò pou wèkògnizé ek potédjé aplikasyon sé dwa-a.

Pawòl 32

1. Moun Endjini ni dwa pou ditèminé ek mété bagay annòd an mannyè yo vlé dévèloppé oben sèvi téwen-yo oben gwantéwen-yo ek lézòt wésous-yo.
2. Sé Éta-a ni pou twapé konsèy ek kopowé an bon vonlonté ek fè diskou èvèk wépwézanntè enstitousyon tjwa sé Moun Endjini-an i ka konsené pou twapé'y sanfòsé, konnèt andavans ek patisipasyon antotal avan an dakò asou népòt podjé ki pé akfèté téwen-yo oben gwantéwen-yo ek lézòt wésous-yo, anpatikyalman an dévèlòpman, itilizasyon oben chaché pou wésous anbatè, dlo oben dèt wésous.
3. Sé Éta-a ni pou mété anplas bidim òganizasyon pou asiwé si sé bagay sala fèt, la kay ni twapé kouwidjé adan an mannyè ki djis, ek kay fè tout sa i pé pou potédjé kont donmadj lanviwonman, ékonnonmik, sosyal, kilti oben sa ki sakwé.

Pawòl 33

1. Moun Endjini ni dwa pou sèvi pwatik ek twadisyon-yo pou ditèminé identité-yo oben manmkabé-yo kon yo vlé. Sa pé pa anpéché an timoun ni tjwa pou vini an sitwonyé an péyi i ka viv.
2. Moun Endjini ni dwa pou ditèminé mòd enstitousyon-yo ek pou tjwézi sé manm-lan anba dwakabé-yo.

Pawòl 34

Moun Endjini ni dwa pou pousé douvan, dévèlo pé ek sipozé zafèkabé-yo; sa pou di, òganizasyon-yo, pwatik-yo, zafè sakwé-yo, twadisyon-yo, mòd-yo, mannyé-yo ek koté yo ka viv, lodyanns-yo oben pwatik-yo èvèk sipò lwa dwa-pèp-toupatou.

Pawòl 35

Moun Endjini ni dwa pou ditèminé wèspansibilite manm kabé-yo.

Pawòl 36

1. Moun Endjini, an patikyalmann, sa bonn péyi ka sépawé yo, ni dwa pou viv ansanm, pou ni wilasyon ek kopowasyon an zafèsakwé, kilti, politik, ékonomik ek sosyal èvèk moun-yo menm ek lézòt Moun Endjini ki ka viv an dòt péyi.
2. Sé Éta-a an konsèy ek kopowasyon èvèk Moun Endjini, ni pou fè bidim èfò ek asiwé aplikasyon dwa sala.

Pawòl 37

1. Moun Endjini ni dwa pou twapé dakò-yo, wadjman-yo ek dòt agwéman ki twapé sinnyé èvèk sé Éta-a oben sa ki pou swiv yo, wèkògnizé, òbzèvé ek enfòsé ek pou ni sé Éta-a bay lonnè ek wèspèkté sé dakò-a, sé wandjman-an ek lézòt sé agwéman-an.
2. Anyen an Déklawasyon-an pé twapé mofwazé akwèdi i ka bésé valè oben détwi dwa Moun Endjini ki dja èstalé an sé dakò-a, sé wandjman-an ek dòt sé agwéman-an.

Pawòl 38

Sé Éta-a an kolabawasyon èvèk Moun Endjini ni pou fè bidim èfò ek fè lwa pou asiwé aplikasyon Déklawasyon-an.

Pawòl 39

Moun Endjini ni dwa pou chaché pou ladjan ek pal tèknikal hòd sé Éta-a ek kopowasyon toupatou pou twapé bennifis sé dwa-a an Déklawasyon-an.

Pawòl 40

Moun Endjini ni dwa pou twapé disizyon san halékasé adan an mannyè ki djis, ek pwòp pou kowidjé twakassan ant yo èvèk sé Éta-a oben lézòt, osi pou twapé bidim kowidjé pou tout fòt kont dwakabé-yo oben dwa pèp-yo. Sé disizyon sala ni pou wèspèkté dwakabé-yo; sa pou di, pwatik, twadisyon, wèg ek lodyanns sé Moun Endjini-an i ka konsené ek dwa pèp-toupatou.

Pawòl 41

Sé diféwan òganizasyon ki manm Òganizasyon Nasyon Zini ek lézòt òganizasyon gouvèdman kay ni pou sipòté tout sa ki andidan Déklawasyon-an dabò sipò kopowasyon ladjan ek pal tèknikal. Yo kay èstalé mòd pou fèy posib pou tout Moun Endjini patisipé an tout sa ki ka afèkté yo.

Pawòl 42

Òganizasyon Nasyon Zini, sé dipatman Òganizasyon Nasyon Zini, osi Òganizasyon Nasyon Zini pou Moun Endjini ek Òganizasyon ki manm Òganizasyon Nasyon Zini ki basé an dòt péyi, ek se Éta-a ni pou pousé douvan wèspé pou aplikasyon tout sa ki an Déklawasyon-an ek pou kontinnyé sipòté'y.

Pawòl 43

Sé dwa-a ki wèkògnizé isi-a, sé wèg minimum pou tjenn vivan, valè èksèsyonal ek potédjé-kò Moun Endjini toupatou.

Pawòl 44

Tout sé dwa-a ek libèté wèkògnizé isi-a; sa pou di andidan Déklawasyon-an sé menm pou nonm ek fanm Moun Endjini.

Pawòl 45

Anyen an Déklawasyon-an pé twapé konpwann akwèdi i ka bésé valè oben détwi dwa Moun Endjini ni apwézan oben yo pé ni an tan pou vini.

Pawòl 46

1. Anyen an Déklawasyon-an pé twapé konpwann akwèdi i ka bay Éta, pèp-toupatou, gwoup oben nepòt moun dwa pou patisipé adan pyès bagay oben fè pyès bagay ki kont Konstitousyon Òganizasyon Nasyon Zini oben twapé konpwann akwèdi i ka bay otowizasyon oben énkouwadjé pyès ak ki pé dékatyé oben boulvèsé, an total oben an mòso, fòs gwantéwen oben fòs politik sé Éta-a ki anchaz ek endépandan.

2. An aplikasyon sé dwa-a ki ékwi adan Déklawasyon sala, dwa-pèp-toupatou ek lavidway kay twapé wèspèkté. Sèl mannyè aplikasyon sé dwa-a ki andidan Déklawasyon sala pé twapé kondwi, sé lè an ditèminasyon fèt anba lwa Éta-a ki ni pou wèspèkté obligasyon Éta-a anba dwa-pèp-toupatou. Sé kondwit-la sipozé san diskwiminasyon ek fèt sèlman pou adòpté dwa ek libèté lézòt ek pou asiwé an démann ki djis ek nésésè adan a sosiyété démokwatik.

3. Sé dwa-a ki an Déklawasyon-an ni pou twapé konpwann adan an mannyé ki ka pousé douvan pwensip djistis, démòkwasi, wèspé pou dwa-pèp-toupatou, égalité, san diskwiminasyon, bon gouvèdman ek bon vonlonté.